

KAPITTEL 1

Migrasjon og mobilitet – en innledning

Mariann Villa, Erik T. Valestrand og Johan Fredrik Rye

Institutt for sosiologi og statsvitenskap,
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Abstract: The chapter outlines some key developments in the phenomenon of migration and mobility in and to Norway. It reviews how various forms of migration and mobility are addressed in contemporary social science discourses and outlines how the volume's chapters add to the body of knowledge in the field by examining aspects of the phenomenon. The chapter advocates for a more holistic approach to the study of contemporary forms of migration and mobility, which may better integrate and cross-fertilize between the many different thematic, theoretical and methodological approaches to the study of migration and mobility, and outlines some key roads towards such a research strategy.

Keywords: migration, mobility, introduction, Norwegian context

Migrasjon og mobilitet i det 21. århundre

Migrasjon og mobilitet preger de fleste aspekter ved våre samfunn. Folk flytter fra et sted til annet, innenlands eller på tvers av statsgrensene, for noen år eller kanskje for resten av livet. Slik skaper de nye rammer for sine egne og andres liv, enten utgangspunktet er tvang og nød, krig og fattigdom, eller ønske om en ny livsstil, bedre jobb, bo nærmere familie, eller en kombinasjon av disse. Migrasjon og mobilitet former ikke bare folks egne hverdagsliv, men preger også våre felles sosiale omgivelser, enten det dreier seg om lokalsamfunn i distriktene eller nabolag i byene,

Sitering: Villa, M., Valestrand, E. T. & Rye, J. F. (2023). Migrasjon og mobilitet – en innledning. I M. Villa, E. T. Valestrand & J. F. Rye (Red.), *Migrasjon og mobilitet – handlinger, mønstre og forståelser i norsk sammenheng* (Kap. 1, s. 9–34). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.181.ch1>
Lisens: CC-BY 4.0

nasjonale utfordringer med sosial, kulturell og politisk integrering og tilhørighet, eller globale miljøutfordringer.

Det er ikke utelukkende de mer «lange» (distanse) og «langvarige» (tidshorisont) flyttehandlinger som fanger samfunnsforskernes interesse. Også andre former for romlig mobilitet som har kortere steds- og tidshorisonter – som pendling til og fra arbeid, skole- og studiemobilitet, ferie- og fritidsreiser og mer dagligdagse bevegelser i lokalsamfunnet – skaper nye rammebetingelser for folk og for samfunn. Studiet av menneskers mobilitet favner også enda «kortere» bevegelser, som når Fincham et al. (2010, i Sheller, 2013, s. 50) inkluderer «mikro-mobilitet», det vil si hvordan kroppen er involvert i ulike aktiviteter, i registeret over mobilitetens mange ulike former, og når folkloristen Österlund-Pötzsch (2022) studerer mobilitet ut fra mennesker som går og måter å gå på. Salazar (2017, s. 5) bruker uttrykket «figures of mobility, from nomads to flâneurs and tourists» for å få fram mobilitetens mangfoldige empiriske uttrykk og hvordan disse på forskjellige vis alltid har vært sentrale i de samfunnsvitenskapelige og humanistiske vitenskapsdisiplinene.

Migrasjon og mobilitet representerer slik et bredt spenn av sosiale fenomener, som hver for seg og til sammen er innvevet i våre moderne hverdagsliv og de lokale, regionale, nasjonale og globale samfunnsformene. Forfatteren Salman Rushdie har en gang snakket om at «folk har føtter, ikke røtter» (se Eriksen, 2004). Røtter har – i overført betydning – betydning for menneskers stedstilknytning og identitet, men Rushdie-sitatet er et uttrykk for at bevegelse og mobilitet karakteriserer vår tids samfunn, slik blant annet mobilitetsforskerne Sheller og Urry (2006; Urry, 2007) hevder. I boka *Mobilities* argumenterer Urry (2007) for hvordan «issues of movement» – enten det er for lite eller for mye – er sentrale i folks liv på ulike nivåer. Andre toneangivende mobilitetsforskere beskriver mobilitet som vår tids nøkkelbegrep, for eksempel Cresswell (2006) i boka *On the Move. Mobility in the Modern Western World*. Lignende beskrivende samfunnsvitenskapelige boktitler er Castles et al.s (2014) *Age of Migration* og Massey et al.s (1998) *Worlds in Motion*, som begge har fått status som standardreferanser også utenfor mobilitet- og migrasjonsforskningen.

Samtidig er mobilitet som begrep og fenomen problematisert i forskningen. Urry (2007) utfordrer forståelsen av immobilitet som

utgangspunkt i sosiologisk tenking, selv om han ikke hevder at mobilitet i seg selv er et nytt fenomen. Geografisk mobilitet var kanskje like viktig for antikkens byer og sjøfarende imperier som den er for vår industrialiserte og moderne verden i det 20. århundre (Sheller, 2013, s. 45, 48). Bevegelser, «being on the move», er likevel regelen snarere enn unntaket i Urrys forståelse av de moderne samfunnene, og mobiliteten har en helt annen rekkevidde og hastighet i det senmoderne samfunnet.

Folk flest flytter imidlertid ikke over landegrenser, og for mange kan hverdagsliv være preget av *immobilitet*. Slik sett er det heller *sedentarisme* – stedfasthet – som kjennetegner folk og samfunn framfor migrasjon. På verdensbasis er bare rundt tre prosent av befolkningen migranter. Denne prosentandelen har vært omtrent den samme siden 1960, selv om *antallet* migranter har steget (Forente nasjoner, 2017). Nordmenn flytter oftere enn de fleste andre europeere (Mårdalen, 2019). Likevel, for ti år siden bodde halvparten av den norske befolkningen ved 40-års alder i den kommunen de vokste opp i (Sørлие et al., 2012, s. 27–28), og de aller fleste bor på samme sted som for et år siden.

Men også de mer stedfaste og deres sosiale omgivelser er uløselig knyttet til forskjellige former for migrasjon og mobilitet. Migrasjons- og mobilitetspraksiser henger sammen med flyten av fysiske objekter (f.eks. varetransport) og symboler (f.eks. internett). Personer som sjelden eller aldri reiser ut av heimkommunen omgir seg med andre mennesker, ting og språk som kommer fra hele verden, som illustrert i uttrykket «den globale landsbyen» (McLuhan, 1962). Nye teknologier bidrar til at verden stadig «krympes» (Giddens, 1990; Harvey, 1989).

Det siste halve århundret har internasjonal migrasjon til Norge gradvis bidratt til utviklingen av et kvalitativt annerledes samfunn. Fram til 1967 var Norge et utvandringsland, i betydning at det var flere som utvandret fra Norge enn som innvandret. Fra slutten av 1960-tallet begynte det å komme arbeidsinnvandrere fra andre land enn de nordiske og vesteuropeiske (Gulbrandsen et al., 2021, s. 18). Etter hvert kom det også flere flyktninger eller familiegjenforente, før EU/EØS-utvidelsene i 2004 gav grunnlag for omfattende arbeidsinnvandring fra de baltiske og østeuropeiske landene. I dag er Norge et «innvandrersland» ved at 18,2 prosent av befolkningen enten er født i et annet land

eller er såkalte andregenerasjonsinnvandrere, som vil si at minst én av foreldrene er utenlandsfødte (Steinkellner, 2020). Dette preger det norske samfunnet sosialt, kulturelt, økonomisk og politisk. Norge er blitt en flerkulturell *melting pot* med et høyere innslag av innvandrere enn uttrykkets opphavsland USA. Det har konsekvenser for hele den norske befolkningen og storsamfunnet, ikke bare for innvandrerne og deres livsskjebner.

Trolig vil det norske samfunnet huse enda flere migranter og bli preget av dem og deres etterkommere i årene framover. Ifølge Statistisk sentralbyrås demografiske framskrivninger (middelalternativet) vil mer enn hver fjerde nordmann enten være født i utlandet (19,4 %) eller ha minst en utenlandsfødt forelder (7,2 %) i 2060 (Statistisk sentralbyrå, 2022).

Samfunnsvitenskapelige perspektiver på migrasjon og mobilitet

Som en refleksjon av samfunnsendringene, har migrasjon og mobilitet vokst fram som et kjernefelt i norsk og internasjonal samfunnsforskning. *Migrasjon* beskriver flytting og bytte av bosted (Odden, 2018, s. 21), der man skiller mellom flytting *innen* et land (intern migrasjon) eller *mellom* land (internasjonal migrasjon). De konseptuelle grensene mellom migrasjon og mobilitet er likevel flytende. For eksempel omtaler EU tredjelandsborgeres flytting inn/ut av EU konsekvent som *migrasjon*, men flytting over grensene mellom EU-landene som *mobilitet*. I den norske forskningen omtales innenlands migrasjon som *flytting*.

Mens innenlands flytting har lengre tradisjon som forskningsfelt (se for eksempel Brox, 1980; Bøe, 1991; Foss et al., 1974; Orderud & Onsager, 1998), ble de internasjonale migrantene viet liten interesse i de norske samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøene fram til 1980-tallet. I dag er internasjonal migrasjon derimot et hovedtema i norsk samfunnsforskning (Midtbøen, 2017), og forskere som studerer ulike aspekter ved internasjonal migrasjon finnes ved de fleste universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter. Og parallelt med demografiske studier har andre mobilitetsformer og -uttrykk vært studert, slik som endringer i kultur, identitet, boform og sosial kontakt.

Samme dreining sees utenfor norske forskningsmiljøer. Tidlige teoretikere og forskere var opptatt av flytting innenlands, mens migrasjonsforskningen etter hvert endte med å fokusere på *internasjonal* migrasjon. King og Skeldon (2010, s. 1620) hevder for eksempel at Castles et al.s «age of migration» (1993/2014) i praksis er en «age of international migration». Migrasjonsforskningsfeltet har derfor vært dominert av forskning på forskjellige grupper internasjonale migranter, spesielt de som har flyttet langt – gjerne på tvers av verdensdelene, og gjerne også på tvers av kulturer. Flytting innenlands har dermed havnet noe i forskningsskyggen av utenlandske statsborgere som flytter til Norge, og hvordan de er – eller snarere ikke er – integrert i det norske samfunnet.

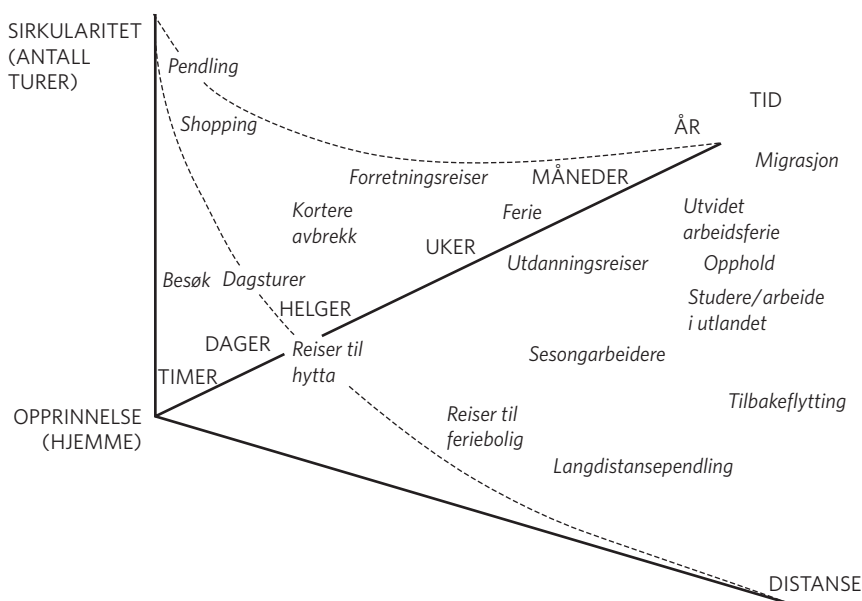
Som denne boka også viser, handler migrasjon og mobilitet om mer enn flytteprosesser og integrering av utenlandske – og ikke-europeiske – personer i det norske samfunnet. I «mobilitetsvendingen» (Sheller & Urry, 2006; Urry, 2007) er søkelyset på alt som beveger seg, inkludert det sosiale, identiteter, mennesker, ideer og ting. Slik knyttes steder og mennesker sammen på nye måter. Det blir spesielt klart i kapittel 4 om reprodutiv mobilitet, som er et fenomen som skaper komplekse forbindelser mellom mennesker og fysiske objekter på tvers av landegrensene, muliggjort av koblinger mellom nye teknologier, kroppslige råvarer og menneskelig arbeidskraft, markedsutvikling og statlige reguleringer.

Den analytiske utfordringen er å ikke se mobilitet som et avvik som skal forklares, og å utforske «the profoundly important interconnections between these mobilities that are central to making and maintaining complex connections in a ‘networked society’» (Urry, 2002, s. 1). Det kan gjøres ut fra forskjellige teoretiske og metodiske perspektiver, slik som denne boka gir eksempel på. I resten av dette delkapitlet skisserer vi noen mer overordnede dimensjoner og analytiske rammeverk for å utforske mangfoldet av mobilitet og migrasjon.

Romlige og temporære dimensjoner – tid, rom og sted

For å fange opp – og knytte sammen – det store mangfoldet av empiriske fenomener i migrasjons- og mobilitetsforskningen, kan man se hvordan

de ulike sosiale praksisene på ulike måter er knyttet til tid, rom og sted (Bell & Ward, 2000; Hall, 2003, 2005). Dette kan illustreres ved hjelp av figur 1, som gir en konsentrert framstilling av de mange forskjellige migrasjons- og mobilitetsfenomenene og hvordan de kan sees som variasjoner av mer overordnede sosiale prosesser (Hall, 2003, 2005).

Figur 1. Framstilling av migrasjons- og mobilitetsfenomener langs tre akser. Fra «Reconsidering the geography of tourism and contemporary mobility», C. M. Hall, 2005 (se også Hall, 2003), *Geographical Research*, 43(2), s. 132, John Wiley & Sons (oversatt til norsk av forfatterne). © Institute of Australian Geographers 2005. Gjengitt med tillatelse. Kan ikke gjenbrukes.

Den romlige dimensjonen viser til ulike stedsskalaer, fra lokalt til regionalt til nasjonalt og globalt. Migrasjon og mobilitet refererer slik til bevegelse mellom steder og kan analyseres ut fra bevegelsenes distanse (lang/kort).

Samtidig har all migrasjon og mobilitet også et temporært aspekt: Bevegelser i rom er uløselig knyttet til tid, og ulike former for migrasjon og mobilitet vil ha forskjellige tidsrytmer. Noen tar lang tid å gjennomføre (internasjonal migrasjon), andre har kortere tidshorisonter (innenlandsreiser). Samtidig kan de være lineære engangsforeteelser eller ha et sirkulært mønster. Noen bevegelser er både korte og kortvarige, som ei

helgereise til hytta i heimkommunen, andre er lange og langvarige, som å bosette seg i en annen verdensdel for resten av livet.

Den temporære dimensjonen inkluderer ulike tider og midlertidigheter i mobilitet og migrasjon. Dette kan være kort og lang tid for et opphold eller ei reise, og det kan knyttes til distanse eller type (eksempelvis lineær/sirkulær). Tidsaspekt kan ha ulik form og betydning. Tid viser både til objektiv tid (klokketid) og subjektiv (erfart) tid. Rosa (2015) skiller eksempelvis mellom forskjellige former for fenomenologiske tidsperspektiver: daglig tidsperspektiv, lengre tidsperspektiv og langt tidsperspektiv. Daglig tid relateres til rytmer i hverdagen, det lengre tidsperspektivet inkluderer et visst framtidsperspektiv, mens langt tidsperspektiv viser til det som kan kalles epoker. Slike ulike tidsperspektiver kan eksempelvis brukes av migrantarbeidere og arbeidsgivere for å håndtere kortsiktig prekært arbeid (O'Reilly & Scott, 2022).

Tidsaspektet ved migrasjon og mobilitet er komplekst og til dels uavklart innen forskningen. Migrasjon sees likevel som mer varig enn mobilitet. I praksis – for eksempel i norsk statistikk – er det først når skiftet av primærbosted har en forventet varighet på minst seks måneder at det regnes som migrasjon eller flytting. Samtidig er tidsaspektet ofte ikke lineært eller statisk. Begreper som retur-migrasjon, kjede-migrasjon og sirkulær migrasjon søker å fange det «uryddige» (tids)aspektet ved migrasjon og mobilitet. Utvalget som utreder videreutvikling av norsk integreringspolitikk, argumenterer for at

arbeidsinnvandring som fenomen best kan forstås som et differensiert og temporalt fenomen. Denne forståelsen skiller seg fra oppfatninger av arbeidsinnvandring som mobil arbeidskraft og som migrasjon i klassisk forstand, der valget om å reise skjer på grunnlag av planer om permanent bosetting. (NOU 2022: 18, s. 29)

Nyere forskning peker også på at migranter kan bosette seg (semi)permanent i vertssamfunn, samtidig som de i betydelig grad flytter internt i det nye samfunnet. Dette framhever ikke bare ulike tidsaspekter i ulike kontekster, men også sammenhenger mellom internasjonal og nasjonal mobilitet (McCollum & Trevena, 2021).

Mobilitet er et bakteppe for teoretisering av *stedstilknytning*. Økende og ulike former for mobilitet mellom land og steder gjør at mennesker lever «multilokale» liv. Fysisk og psykisk tilstedeværelse deles mellom flere steder, og ifølge Halfacree (2012) får sosiale praksiser, identiteter og kollektive tilhørigheter en heterolokal karakter. Gustafson (2014) viser til fire aspekter ved menneskers mobilitet og stedstilknytning. Disse handler om at følelsesmessige bånd til steder kan utvikles av både mobile og immobile mennesker, selv om mening og innhold kan være ulikt; at det er stadig mer vanlig å føle tilknytning til flere steder; at mobilitet, geografisk nivå og stedstilknytning henger sammen, men ikke entydig hvordan; og at ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi utfordrer tradisjonelle forståelser av mobilitet og sted, eksempelvis gjennom virtuell mobilitet og virtuelle steder.

Økende mobilitet og globalisering er et bakteppe også for nyere teoretiske innspill til å forstå sted (Berg & Dale, 2015, s. 33–35).¹ Castells (1996) hevder eksempelvis at det særegne ved steder forsvinner med økende globalisering, mens andre legger vekt på både homogenisering og differensiering av steder og at steder i en globaliseringsprosess kan bli både viktige og mindre viktige. Cresswell (2006) foreslår å skille mellom fysisk forflytning uten å være opptatt av meningen med flyttingen og forflytning som noe som handler om mening og steder, og argumenterer for at mobilitet bør forstås som det siste. Mobilitetspraksiser forstås da i et relasjonelt perspektiv, som noe som er med på å skape og framføre rom, steder og landskaper, noe begrepene *spacing*, *placing* og *landscaping* viser til.

I en gjennomgang av stedsteorier i norsk forskning konkluderte Berg og Dale (2004) med at den relasjonelle stedsforståelsen (Massey, 1993) dominerte. Dette er blitt den anerkjente måten å forstå sted på, ikke bare i akademia, men også i nasjonal politikk, kommuneplaner og lokale prosesser (Cruikshank, 2015, s. 87). Sted som relasjon er basert på at tid og rom blir komprimert under globaliseringen; det lokale blir kastet sammen (Massey, 2005) med det globale og finner en ny form. Senere forskning problematiserer dette og hevder at ved å legge for stor vekt på

1 For grundigere gjennomgang av teorier og nyere stedsforskning, se Aure et al. (2015) og Berg og Dale (2015).

representasjoner og symbolikk underkjennes det materielle, uforanderlige og stabile ved steder. Cruickshank (2015) søker for eksempel å forstå hvordan vaner, materialitet og minner bidrar til steders *treghet*.

Mobilitet/immobilitet

Mobilitet er også teoretisert som noe *ikke* altomfattende (Schiller & Salazar, 2013). Varianter av sedentarisme eller «siting culture» (Hastrup & Olwig, 1997) eksisterer parallelt med mobile kulturer. Analytisk betyr dette at mobilitet må sees i sammenheng med immobilitet (Adey, 2006). Hackl et al. (2016) poengterer at immobilitet og privilegier ikke nødvendigvis er gjensidig ekskluderende. De viser til kritikken av «mobilitetsparadigmet» (f.eks. Cunningham & Heyman, 2004; Schiller & Salazar, 2013; Shamir, 2005), som gikk ut på at de tidlige mobilitetsstudiene overså de globale maktrelasjonene og sosiale hierarkiene som strukturerer og stabiliserer mobiliteten til visse grupper (Hackl et al., 2016, s. 21–22). Hackl et al. (2016) ønsker å bryte med dikotomien mobilitet/immobilitet, og argumenterer for at det finnes ulike mobiliteter i ulike former og relasjoner. Kapittel 5 i denne boka er en analyse av polske småbarnsfedres ønske om å bli værende i Norge på grunn av omsorgsforpliktelser som en form for immobilitet. Kapitlet peker på at mannlige arbeidsinnvandrere først og fremst har blitt studert som arbeidstakere, ikke som omsorgspersoner. Men nettopp samspillet mellom forsørgelse og omsorg hindrer mennene i å reise tilbake til heimlandet. Dette er eksempel på begrensninger og *entrapment* som også finnes *innenfor* mobilitetene – begrepsfestet som «bounded mobilities» (Hackl et al., 2016).

Klasse, makt og ulikhet

Andre dimensjoner for analyse av migrasjon og mobilitet er knyttet til ulike sosiale grupper og kategoriseringer, så som klasse, kjønn og etnisitet, og flere av kapitlene i boka tar opp slike dimensjoner. Klasseperspektivet er ellers kritisert for jevnt over å være fraværende i migrasjonsstudier (Scott, 2019; van Hear, 2014). Særlig har den internasjonale migrasjonslitteraturen sjelden anvendt et eksplisitt klasseperspektiv (Faist et al.,

2013; Fresnoza-Flot & Shonozaki, 2017), selv om sosial ulikhet ofte tas opp (Rye, 2019). Også i analyser av livsstilsmigrasjon (Oliver & O'Reilly, 2010), nasjonal migrasjon (Rye, 2011b) og «second home mobilitet» (Rye, 2012) er det sjeldnere at man ser eksplisitte klasseanalyser. Tilsvarende har tradisjonelle klasseanalyser (eksempelvis Bourdieu, 1990; Goldthorpe et al., 1980; Wright, 1994) i stor grad oversett den romlige betydningen i analyser av sosial mobilitet (Rye, 2019). I det moderne samfunnet beveger mennesker seg mellom og har tilhørighet til flere steder. Stor migrasjon til et sted eller lokalsamfunn påvirker den eksisterende klassestrukturen. Samtidig kan innvandrere eller transnasjonale migranter som skifter mellom heimlandet og nytt vertssamfunn oppleve å være i både multilokale, ustabile og inkonsistente klasseposisjoner (Rye, 2019). Polske migranter er ofte eksempel på middelklassetilhørighet i heimlandet og en mer prekær posisjon i mottakerlandet (Przybyszewska, 2020; Rye, 2019). Mobilitet mellom ulike lokaliteter, og ulike sosiale praksiser i ulike lokaliteter, kan også bety at migranter beveger seg i ulike klassestrukturer, eksemplvis som hytteeiere et sted og fastboende et annet (Rye, 2011a). Innenlands flytting (intern migrasjon) er derimot gjerne analysert som livsstils- og identitetsprosjekter hos personer som bevisst tar egne valg om å flytte (f.eks. Oliver & O'Reilly, 2010).

Engebrigtsens (2017) perspektiv er at maktrelasjoner på ulike nivåer får betydning for mobilitet og sted, enten man flykter fra overgrep eller flytter på seg for å bedre sin livssituasjon. Flytting av arbeidskraft der den er mest lønnsom eller flytting av arbeid der det er billigst er andre eksempel på mobilitet infiltrert i maktrelasjoner. Maktrelasjoner på feltet mobilitet og migrasjon kan også handle om hvordan migranter skal forstås (Engebrigtsen, 2017, s. 24); om de kommer som venner eller fiender, om de er der som verdige trengende eller snyltere og kriminelle.

Kapasiteten til å flytte eller reise (*motility*) er også ujevnt fordelt i samfunnet og langs faktorer som klasse, kjønn og etnisitet (Urry, 2007). Ulike segment i befolkningen har varierende motivasjon og evne til å være mobile og til å dra nytte av mobiliteten (Amit, 2007). Baumans (1996) metaforiske figur «turist» nyter eksemplvis friheten ved å reise, oppleve og konsumere stadig nye steder, mens «vagabond» representerer flyktningen, asylsøkeren og den nødlidende arbeidsmigranten – mennesker

som er tvunget til å flytte av strukturelle årsaker. Frihet til å reise og til å flytte kan både være et uttrykk for og generere ulikhet.

Binære begreper og disiplinær arbeidsdeling

Migrasjonsforskningen har vært preget av binære begreper, slik som tvungen/frivillig, midlertidig/permanent, heime/ute, før/nå eller stedfast/mobil (Manger, 2019). Simonsen et al. (2018) problematiserer slike statiske dikotomier om mobilitet, som i liten grad evner å fange den empiriske kompleksiteten. Engebrigtsen (2017) beskriver mer generelt migrasjonsforskningen som bestående av forhåndsdefinerte begreper og lite teoretisering, mange likeartede analyser av integrering og etniske minoriteters vei inn i majoritetssamfunnet, og ulike aspekter av «oss» og «dem». Den mest fundamentale utfordringen er likevel, ifølge King og Skeldon (2010), at migrasjonsforskningen tradisjonelt har gruppert seg etter nasjonal og internasjonal migrasjon. Dette har også resultert i disse to feltenes «silo-litteratur» med ulike begreper, metoder og politiske agendaer (King & Skeldon, 2010).

Innen samfunnsvitenskapene har de ulike fagdisiplinene utviklet ulike tradisjoner i sine studier av migrasjon og mobilitet. Samfunnsgeografene har gjerne teoretisert ulike former for mobilitet mellom ulike steder (horisontal mobilitet), slik som internasjonal og nasjonal migrasjon, fritidsreiser og reiser og mobilitet i hverdagen. Sosiologene har i større grad analysert aktørers mobilitet i sosiale hierarkier (vertikal mobilitet), både mellom og innen generasjoner og fra et klasseperspektiv. Antropologiens bidrag til forståelsen av migrasjon og mobilitet er ikke minst knyttet til etnografisk metode og hvordan fenomenene uttrykkes og oppleves «*from below*» og over tid (Simonsen et al., 2018). I dette ligger å stille spørsmål ved enheter og kategorier, forstå de relasjonene og bevegelsene som er signifikante for migrantene selv, forstå hvordan kompromisser nås, og synliggjøre migranters rolle som subjekter og dermed utvide deres posisjon fra å være offer for eksterne hendelser til også å være agenter for endring (Engebrigtsen, 2017).

På samme måte som migrasjon og mobilitet favner et bredt spekter av sosiale fenomener, preges samfunnsvitenskapene og deres forskjellige

disipliner av et teorimangfold. Disse speiler fagtradisjoner, metodologiske og nasjonale særtrekk, ikke minst fordi migrasjons- og mobilitetsforskning ofte har vært institusjonalisert i teoretiske og tematiske siloer. For eksempel har forskere i USA diskutert «rase» der europeere har brukt «etnisitet» (se f.eks. Andersson & Rye, under utgivelse). Ofte finnes det gode grunner til denne spesialiseringen, som når polske arbeidsinnvandrere studeres ut fra arbeidsmarkedsteori heller enn sosiokulturelle integreringsteorier. I studier av grensekryssende migrasjon blir statsteoretiske perspektiver mer relevante enn de regionale innfallsvinklene som preger studier av innenlandse flyttemønstre. Utfordringen er å vite hvilke perspektiver som er fruktbare for analyser av de forskjellige migrasjons- og mobilitetsfenomenene, noe som diskuteres i bokas kapittel 11 (se også Stachowski, 2021). Det er ikke minst viktig for å gjøre nytte av de ulike perspektuelle tradisjonene, både hver for seg og i fruktbare kombinasjoner. God forskning krever bred kjennskap til *hele* migrasjons- og mobilitetsfeltet med tanke på å kunne integrere perspektiver der de bidrar til nye innsikter, og iblant også aktivt kryssfertilisere de forskjellige perspektivene.

Sentrale teorier – en oversikt

Migrasjons- og mobilitetsforskningen har likevel vært preget av noen få dominerende perspektiver, der ulike «skoler» har utviklet hver sine tradisjoner. Som Odden (2018) peker på, er det gjerne nyttig å se denne migrasjonsteoretiske utviklingen i et kronologisk perspektiv, slik hun gjør med utgangspunkt i Castles et al.s arbeider (2014). Migrasjonsteori sorteres da som funksjonalistisk teori, historisk-strukturell teori og aktørorientert teori, samt som nyere perspektiver om aspirasjoner, evner og struktur (se skjematisk oversikt i Odden, 2018, s. 75–77).

Funksjonalistisk migrasjonsteori portretterer migrasjon hovedsakelig som et positivt fenomen som bidrar til mindre forskjeller i og mellom land. Eksempelvis kan den tidlige flyttingen fra bygd til by i Norge sees slik. Flyttingen skapte balanse i den regionale folketallsutviklingen og alderssammensetningen. Byene trengte arbeidskraft, og de tradisjonelt større barnefamiliene i bygdene hadde råd til å sende en andel unge til

mer sentrale strøk uten at det skadet lokalsamfunnene (Sørliet et al., 2012). I et historisk-strukturelt perspektiv er migrasjon sett som en tvungen prosess som forsterker ulikheter.

Segmentert arbeidsmarkedsteori, som også kan sorteres under et historisk-strukturelt perspektiv, prøver for eksempel å forklare hvordan migrasjon fører til en oppdeling i dårlige og gode jobber på arbeidsmarkedet (Odden, 2018). Mange norske bedrifter rekrutterer høyt kvalifisert arbeidskraft fra utlandet, men arbeidsinnvandrere dekker særlig behovet for lavt lønna og ufaglært arbeidskraft (Gulbrandsen et al., 2021, s. 51–52). I kystkommuner i Nord-Norge og på Vestlandet gjelder dette særlig arbeidskraft i fiskeoppdrett, fiskeforedling og verftsindustri. Mange typiske turistkommuner er også i kategorien med størst del arbeidsinnvandrere (Gulbrandsen et al., 2021, s. 51–52). Da koronapandemien brøt ut i 2020, ble det tydelig hvor avhengig landbruket og matvareindustrien var av arbeidsinnvandrere. Arbeidere slapp ikke inn i landet, og produksjonen ble redusert. Arbeidsinnvandrere og sesongarbeidere har tatt over manuelle jobber som nordmenn ikke vil ha, samtidig blir disse migrantene marginalisert, usynliggjort og utnyttet. Likevel opprettholdes et idyllisk bilde av en trippel gevinst ved arbeidsinnvandringen: Arbeidsgiveren får billig og god arbeidskraft, arbeidstakeren tjener bedre enn heime, og dennes familie og heimland tjener på det (Rye & O'Reilly, 2020).

Nyere perspektiver på migrasjonsprosessers kompleksitet, som det transnasjonale perspektivet, inkluderer i større grad hvordan migranter kan føle tilhørighet til ulike nasjonale kontekster, og hvordan migranter tilpasser seg til bosetningsland. Relasjonen mellom det transnasjonale og integreringsprosessen er et forholdsvis nytt felt i migrasjonsstudier (Stachowski, 2021). Integreringsdiskursen utvikles kontinuerlig i skjæringspunktet mellom begreper som assimilering og multikulturalisme, men utelater ofte transnasjonale bånd og praksiser i migranters hverdagsliv. Den «transnasjonale vendingen» innebærer en revurdering av nøkkelbegreper som integrering og assimilering fordi det ikke lenger bare er fokus på tilpasningsprosesser innenfor ett land. Internasjonale migranter har flere identiteter, og sterke bånd til heimlandet betyr ikke nødvendigvis svake bånd til vertslandet (Odden, 2018, s. 83). Med andre ord finnes flere og ulike transnasjonale praksiser, noe som belyses i flere av kapitlene i boka.

Siden 1980-tallet er aktørens rolle framhevet i den teoretiske forståelsen av migrasjonsprosessen. Den aktørorienterte migrasjonsteorien bør sees som en reaksjon på de tidligere og mer strukturelle forklaringene på migrasjon. Her framheves mangfoldet på de fleste analytiske nivåer, men er først og fremst brukt for å forklare migrasjonshandlingen på mikro- og mesonivå. Odden (2018) trekker også fram en migrasjonsforståelse der mennesker har ulike aspirasjoner og evner, men navigerer innenfor en strukturell ramme. I nordiske flyttemotivundersøkelser er det eksempelvis påpekt at underliggende prosesser, tvang, kompromiss og politikk kan skjule seg i flyttestatistikken og nyansere det som ellers forstås som frie valg (Aner, 2009; Lundholm, 2007).

Migrasjon, mobilitet og politikk

Flere argumenterer i dag for å inkludere ulike disipliner og teorier for å forstå migrasjon (Castles et al., 2014; Odden, 2018). Her er mikro-/makrodimensjonen sentral for å fange opp det empiriske tilfanget av studier, der henholdsvis individer, hushold, lokalsamfunn og nasjonale eller transnasjonale enheter er i det analytiske fokuset. Et makroblikk på migrasjon inkluderer overordnede, strukturelle faktorer, samarbeid mellom nasjonalstater og økonomisk-politiske forhold. Mikroblikket fokuserer på migranter og andre aktørers egne tanker, erfaringer og praksiser. Bokas kapitler plasserer seg langs denne dimensjonen, der noen belyser migrasjon og mobilitet fra enkeltpersoners og lokalsamfunns perspektiver, andre fokuserer på migranter som har krysset statsgrenser, eller på hvordan flytting og migrasjon fordeler seg langs gitte strukturer i det norske samfunnet.

Samtidig er det en viktig utfordring å koble mikro- og makroperspektivene og forstå de komplekse vekselvirkningene mellom nivåene. Former for migrasjon og mobilitet har implikasjoner langt ut over de enkelte individene og gruppene som flytter på seg, samtidig som deres handlingsvalg er formet av den samfunnsmessige konteksten. Cresswell (2006) peker derfor på at det å kontrollere og begrense mobiliteten også er en viktig del av det moderne samfunnet. Flytting og migrasjon er et politisert felt (Odden, 2018) og en «kamp om» mobilitet og sted (Engebrigtsen, 2017,

s. 21); en kamp om hvem som skal befinne seg hvor når og hvem som må reise og hvem som må bli. Det kan dreie seg om hvem som skal få komme inn i et land, eller hvor og hvordan en ønsker at bosettingen i et land skal være. Etter hvert som sentraliseringen tiltok i Norge, har det for eksempel fra 1970-tallet og fram til i dag vært et politisk prosjekt å opprettholde et desentralisert bosettingsmønster og redusere takten i fraflyttingen fra distriktene (Cruickshank, 2011), ut fra en tanke om at steder det flyttes fra etter hvert også tappes for ressurser. 99 kommuner har hatt folkevekst på grunn av nettoinnvandring (Gulbrandsen et al., 2021), og innvandrere er da sett som et verdifullt bidrag i distriktsutviklingen, noe medieoverskrifter som «Innvandring har berga folketalet på bygda» viser (Tjørhom et al., 2021).

Integrering av innvandrere har vokst fram som en av de største sosiale, økonomiske og politiske utfordringene i dagens Norge (Friberg & Midtbøen, 2017). Som et ledd i å videreutvikle norsk integreringspolitikk har et offentlig utvalg gjennomgått situasjonen til arbeidsinnvandrere og deres familiemedlemmer (NOU 2022: 18). Utvalget foreslår blant annet å styrke norskopplæringen for arbeidsinnvandrerne, og påpeker samtidig betydningen av et velorganisert arbeidsliv for å bidra til at innvandrere blir inkludert i det norske samfunnet. Friberg og Midtbøen hevder imidlertid at innvandringens langsiktige konsekvenser langt på vei vil avgjøres av hvordan det går med innvandrerne etterkommere, et tema som også diskuteres i kapittel 2, der «elendighetsperspektivet» som har preget deler av den norske migrasjonsdiskursen nyanseres.

Tilpassingen i bosetningsland, eller integrering, har ofte blitt forstått som det som skjer innenfor et land, og assimilering har gjerne vært det ideelle resultatet av integrering. Integreringsbegrepet er omdiskutert og favner om ulike forståelser. Kapittel 8 i denne boka beskriver en todelt integreringspolitikk rettet mot flyktninger og arbeidsmigranter, der den gjeldende politikkenes underliggende antakelser definerer arbeid som en selvintegrerende faktor. Dette kommer også til uttrykk i distrikt-kommuners tilflyttingsarbeid. Grimsrud og Aure (2013) beskriver et hierarki der tilbakeflyttere og norske, nordiske og mello-meuropeiske barnefamilier som vil ha en landlig livsstil står øverst på ønskelista. Arbeidsinnvandrere har kommet til kommunene uten hjelp

fra tilflyttingsapparatet, og står sammen med flyktninger, asylsøkere og familiegjenforente på utsiden av den norske distrikts-diskursen; de som kommunene ikke vil ha eller ikke ser det som sin jobb å hjelpe (Grimsrud & Aure, 2013). Grimsrud og Båtevik (2016) tolker dette som et underliggende ideal om bofasthet.

Internasjonal migrasjonsforskning har dokumentert flyktningers marginaliserte posisjon i de vestlige samfunnene, inkludert Norge, blant annet gjennom diskriminering og rasisme. Regjeringens innføring av (midlertidig) kollektiv beskyttelse av flyktninger fra Ukraina og Integrerings- og mangfoldsdirektoratets (IMDI, 2023) anmodning til alle norske kommuner om å bosette disse, samt diverse kollektivselskapers initiativ til gratis buss til alle ukrainske flyktninger (Sandnes & Hamre, 2022), er også eksempel på at flyktninggruppers status kan endre både politikk og praksis.

Bokas bidrag

I denne boka brukes forskjellige perspektiver, teorier og metoder for å vise fram kompleksiteten i vår moderne tids former for migrasjon og mobilitet. I bokas kapittel 2, «Etterkommere av innvandrere i arbeidslivet – en bourdieusk klasseanalyse», ser Jorunn Kaasa og Marie Holm Slettebak på hvordan internasjonale migranter fra ikke-europeiske land har klart seg i det norske samfunnet. Kapitlet nyanserer et problemorientert perspektiv som ofte dominerer både samfunnsdebatt og samfunnsforskning. Kaasa og Slettebaks analyser gir et mer optimistisk inntrykk av hvordan innvandrere og deres etterkommere integreres i det norske samfunnet. Deres analyser av andregenerasjonsinnvandrere fra Pakistan, India, Marokko og Tyrkia – som representerte de største avsenderlandene på 1970-, 80- og 90-tallet – viser at disse jevnt over har lyktes like bra i det norske klassehierarkiet som andre. Forfatterne peker likevel på at etterkommerne velger andre utdanningsløp og finner derfor interessante kulturelle klasseforskjeller.

I kapittel 3, «Ulikhet i høyere utdanning: betydningen av klassebakgrunn, kjønn og bosted» vrir Alexander Zahl-Thanem søkelyset fra internasjonal til innenlands migrasjon, men fortsatt med fokus på hvordan

migrasjon er knyttet til suksess på det norske utdanningsmarkedet, og dermed også arbeidsmarkedet. Zahl-Thanem diskuterer hvordan norske ungdommers utdanningsvalg og -karrierer påvirkes av deres klassetilhørighet og bosted. Både klassebakgrunn og kjønn er vesentlige faktorer (middelklasseungdom, spesielt kvinner, tar oftere høyere utdanning), men også bosted avgjør hvem som ender opp på universitetene i landets mer urbane strøk (distriktsungdom tar mindre høyere utdanning enn andre). Kapitlet illustrerer hvordan utdannings- og yrkesvalg kan representere noe annet for distriktsungdom enn for ungdom som vokser opp i større byer, da behovet for å flytte eller pendle gjerne er større.

Disse to første empiriske kapitlene bygger på omfattende kvantitative registerdata som gir oversiktsbilder på migrasjons- og mobilitetsfenomenet. Bokas neste kapitler byr på et metodologisk skifte, fra kvantitative til kvalitative analyser, og åpner for mer detaljerte analyser av hvordan mobilitet, migrasjon og reiser utspiller seg i enkeltpersoners og familiers hverdagsliv. Kapittel 4 og 5 studerer hvordan vår samtids familieliv for mange er knyttet til grenseoverskridende migrasjon. I kapittel 4, «Reproduktive reiser: om å begrepsfeste et grensekryssende fenomen», problematiserer Ingvill Stuvøy hvordan vår folkelige – og samfunnsvitenskapelige – forståelse av reiser på tvers av grenser har implikasjoner for hvordan samfunnet (normativt) vurderer ulike former for migrasjon og mobilitet. Stuvøy utforsker hvordan vi kan forstå og teoretisere fenomenet reproduktive reiser, beskrevet som velstående vestlige pars reiser til fattigere land for å bli foreldre. I kapittel 5, «Å bli for barnas skyld: polske småbarnsfedres perspektiver på å bo med familie i Norge», utforsker Brita Bungum hvordan familieband både skaper migrasjonspraksiser og stedfasthet. Hun viser hvordan menns migrasjon påvirker og er påvirket av omsorgsforpliktelser for egne barn. Forfatteren diskuterer migrantfedres rolle som omsorgsgivere og deres muligheter for framtidig liv i Norge, og funnene sees i lys av transnasjonale perspektiver.

Erik Valestrands kapittel 6 «Hvem holder Norge rent? Renholdsbransjen og arbeidsstyrkens særtrekk – segmentert og kjønnnet arbeid» presenterer et overblikk over arbeidsstyrken i renholdsbransjen. Valestrand ser dette sammen med tidligere bidrag på kjønnnet og etnifisert arbeid og viser hvordan de tre største norske byene skiller seg fra hverandre i

arbeidsmarkedsutviklingen. Kjernen i dette kapitlet er hvordan migrasjonshandlingens konsekvenser utfolder seg på arbeidsmarkedet, og hvordan dette står i relasjon til klasse og etnisitet. Inga Sæthers kapittel 7, «Du må bare leve med det» – om strukturelle føringer, handlingsrom og strategier blant sesongmigranter i landbruket», tar for seg arbeidsmigranternes arbeids- og levekår i det norske sesonglandbruket, hvilke erfaringer de gjør seg og hvilke strategier de tar i bruk. Sæther diskuterer marginaliserende strukturer i et globalt og nasjonalt perspektiv, og hvordan disse legger føringer for sesongmigranternes arbeids- og hverdagsliv. Ut fra dette diskuterer hun hvilket handlingsrom sesongmigranter har til å forme sin egen hverdag, via strategier som innbefatter tilpasning, omarbeiding og motstand. I kapittel 8, «Kategoriernes konsekvenser: flyktningers og arbeidsmigranternes erfaringer med integreringspolitikk i Norge», utforsker Linda Dyrli og Turid Fånes Sætermo underliggende ideer og opplevde konsekvenser av den statlige norske integreringspolitikken for flyktninger og arbeidsmigranter. Mens det iverksettes tiltak for å ta imot og integrere flyktninger, er arbeidsinnvandrere en gruppe som ikke anses å ha behov for dette. Dyrli og Sætermo retter et kritisk blikk på kategorisering og argumenterer for en tilnærming til integreringsstudier som retter mer oppmerksomhet mot makt- og ulikhetsstrukturer.

De to neste og siste empiriske kapitlene diskuterer hvordan migrasjon og mobilitet ikke bare former livene til de som migrerer eller reiser, men også lokalsamfunnene og de fastboende som det reises til. I kapittel 9, «Arbeidsinnvandring og lokalsamfunn – stedsidentiteter mellom kontinuitet og endring», analyserer Jakub Stachowski og Bente Rasmussen hvordan to ulike lokalsamfunn praktiserer å motta og innlemme migranter, og hvordan dette er del av en selvforståelse presentert i og om lokalsamfunnene. Forfatterne viser hvordan migranter verdsettes ulikt i ulike lokale kontekster. I det ene tilfellet er lokalsamfunnet framstilt som et åpent og kosmopolitisk sted med internasjonale migranter som en naturlig del av samfunnet. I det andre tilfellet er migranter satt pris på fordi de bidrar til lokalsamfunnets utvikling, samtidig som det jobbes for å beholde stedets «lokale identitet». Kapittel 10 av Mariann Villa, «Ein stad med gjennomtrekk. Om lokale innbyggjarar si oppleving av mobilitet»,

handler om de som er mottakere av migranter og turister. Villa analyserer hvordan fastboende på et turiststed opplever og håndterer at lokalsamfunnet i perioder er besøkt av store mengder turister og fritidsboere, og i tilknytning til turismen også har periodevis høy utskiftning og sirkulasjon av internasjonale arbeidsmigranter og innenlands til- og fraflyttere. Villa diskuterer hvordan mobilitet oppleves både som en kostnad og en berikelse for fastboende og lokalsamfunnet. Kostnadene utgjør noen truende brister i det som ellers kan sees som en samlende fortelling om at lokalsamfunnet alltid har vært avhengig av turismen.

De forskjellige kapitlene viser noe av mangfoldet innen migrasjons- og mobilitetsforskningen. Men hvordan forsker vi på migrasjon og mobilitet? Hvert bidrag er begrenset av dets tematiske, teoretiske og metodiske rammeverk, og Jakub Stachowski og Marie Holm Slettebak retter et kritisk blikk på nettopp dette i bokas siste kapittel. De demonstrerer behovet for mer selvrefleksiv forskning i kapittel 11, «Arbeidsinnvandringsforskningens blindflekker – en metodologisk refleksjon». Stachowski og Slettebak viser hvordan kategorisering av innvandrere, for eksempel kategorien «arbeidsinnvandrer», påvirker forskningspraksis og hvordan fenomener blir forstått. Videre diskuteres samfunnsvitenskapelig kontra samfunnsmessig forståelse og bruk av kategorier, og hvordan dette kommer til uttrykk som metodologisk nasjonalisme.

Et mangfoldig forskningsfelt

Bokas kapitler viser noe av mangfoldet av perspektiver, teorier og metodologier som preger forskningen innen migrasjon og mobilitet. I dag finnes ikke én dominerende forskningstradisjon på feltet, men flere (konkurrerende) perspektiver som møter hverandre, ofte på tvers av disiplinære grenser. Denne boka er et bidrag til videre utvikling av et forskningsfelt som kan oppsummeres langs flere dimensjoner.

Boka bidrar til å problematisere et grunnleggende analytisk skille mellom internasjonal og innenlands migrasjon og mobilitet. Wimmer og Schiller (2002, 2003) kritiserte migrasjonsforskningens «metodologiske nasjonalisme», som de mener overser den internasjonale migrasjonens genuine *transnasjonale* karakter – migranternes hverdagspraksiser drar

veksler på og knytter sammen elementer på tvers av nasjonalstatene. Det transnasjonale perspektivet preger også flere av bokas kapitler, samtidig som analysene er forankret i den norske samfunnskonteksten. Boka bidrar også til å problematisere migrasjonsforskningens «metodologiske *internasjonalisme*», som er en grunnleggende antakelse om at folks mobilitet på tvers av statsgrensene bør sees som et eget forskningsobjekt: Det er først når migrantene reiser mellom stater at migrasjon oppstår som forskningsobjekt, og som separeres fra studier av innenlands mobilitet. Et slikt analytisk skille mellom migrasjon (som *inter*-statlig fenomen) og mobilitet (som *intra*-statlig fenomen) former også politisk-administrative praksiser, som når EU forstår – og dermed også regulerer – EU-borgeres flytting mellom medlemslandene som mobilitet heller enn migrasjon. Bokas kapitler viser derimot nytten av å studere ulike former for migrasjon og mobilitet som uttrykk for mer allmenne sosiale prosesser, også når de utfolder seg på tvers av romlige nivåer – enten migrantene flytter på tvers av lokalsamfunn, regioner eller nasjoner.

Vår agenda er å belyse mobilitet og migrasjon i empiriske studier, som delvis handler om så forskjellige temaer som internasjonal arbeidsmigrasjon, innenlands flytting, fertilitetsreiser, omsorgsforpliktelser, renholdsarbeid, integreringspolitikk og bofastes mottakelse av turister. Selv om fokus kan være migranter som krysser statsgrenser, belyser alle kapitlene mobilitet i norsk sammenheng. Dette innebærer mobilitet av folk på reise eller flyttefot, som endrer lokal kultur eller som demonstrerer trekk ved det større samfunnet, over flere geografiske nivåer (lokalt, regionalt, nasjonalt, internasjonalt og globalt), over flere temporale rytmer (mobilitet over kortere og lengre perioder), og ved hjelp av flere metoder (registerdata, intervju, samtaler og deltakende observasjon). Kapitlene tar for seg sosiale praksiser som har opphav i og er knyttet til migrasjon og mobilitet og diskuterer hvordan de kommer til uttrykk hos enkeltpersoner, familier, lokalsamfunn og storsamfunn.

Bokas kapitler viser også noe av det metodologiske mangfoldet i migrasjons- og mobilitetsforskningen, og det siste kapitlet diskuterer mer konkret noen metodologiske utfordringer og blindsoner ved konstruksjon av forskningsobjekt og logikken bak kategoriseringer i dagens norske migrasjonsforskning.

Vi argumenterer ikke for en generell mobilitets- eller migrasjons-teori eller ett spesifikt teoretisk perspektiv. Ambisjonen med boka har heller vært å formidle noe av bredden i forskningsfeltet «mobilitets- og migrasjonsfenomener», og bidragene kan sorteres under både nasjonal flytte- og turismeforskning og internasjonal migrasjonsforskning. Hvert av kapitlene drar på forskjellige teoretiske ressurser for å analysere forskjellige empiriske tema, og kan slik leses som enkeltstående bidrag til norsk migrasjons- og mobilitetsforskning.

Referanser

- Adey, P. (2006). If mobility is everything then it is nothing: Towards a relational politics of (im)mobilities. *Mobilities*, 1(1), 75–94. <https://doi.org/10.1080/17450100500489080>
- Amit, V. (2007). *Going first class? New approaches to privileged travel and movement*. Berghahn Books.
- Andersson, M. & Rye, J. F. (under utgivelse). Gray racialization of white immigrants: The Polish worker in Norway. *Nordic Journal of Migration Research*.
- Aner, L. G. (2009). *Udflytninger fra København. Børnefamiliers udflytninger og bostedsvalg i et hverdagslivsperspektiv* [Doktorgradsavhandling]. Københavns universitet.
- Aure, M., Berg, N. G., Cruickshank, J. & Dale, B. (2015). Sted – nye teorier i en norsk kontekst. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (Red.), *Med sans for sted. Nyere teorier* (s. 13–29). Fagbokforlaget.
- Bauman, Z. (1996). From pilgrim to tourist—or a short history of identity. I S. Hall & P. du Gay (Red.), *Questions of cultural identity* (s. 18–36). Sage Publications.
- Bell, M. & Ward, G. (2000). Comparing temporary mobility with permanent migration. *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 2(1), 87–107. <https://doi.org/10.1080/146166800363466>
- Berg, N. G. & Dale, B. (2004). Sted – begreper og teorier. N. G. Berg, B. Dale, H. K. Lysgård & A. Løfgren (Red.), *Mennesker, steder og regionale endringer* (s. 39–60). Tapir Akademisk Forlag.
- Berg, N. G. & Dale, B. (2015). Sted – noen nyere teoretiske tilnærminger og debatter. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (Red.), *Med sans for sted. Nyere teorier* (s. 31–46). Fagbokforlaget.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice* (R. Nice, Overs.). Stanford University Press.
- Brox, O. (1980). Mot et konsolidert busettingsmønster? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 21(3/4), 227–244.
- Bøe, L. (1991). «Det kjem an på alt, det ...»: ein studie av ungdoms planar for utdanning, yrke og lokalisering i Møre og Romsdal (Rapport 9105). Møreforskning.
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell.

- Castles, S., de Haas, H. & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world* (5. utg.). Palgrave Macmillan. (Opprinnelig utgitt 1993)
- Cresswell, T. (2006). *On the move. Mobility in the modern western world*. Routledge.
- Cruickshank, J. (2011). «Det ska bo folk i husan ...» – neoliberal distriktspolitikk. *Regionale Trender*, (1), 9–18.
- Cruickshank, J. (2015). Hvordan forstå steders treghet? Betydningen av konflikt. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (Red.), *Med sans for sted. Nyere teorier* (s. 83–98). Fagbokforlaget.
- Cunningham, H. & Heyman, J. (2004). Introduction: Mobilities and enclosures at borders. *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 11(3), 289–302. <https://doi.org/10.1080/10702890490493509>
- Engebrigtsen, A. I. (2017). Kampen om mobilitet og sted. Hva kan antropologien tilføre forståelsen av «migrasjonskrisen»? *Norsk antropologisk tidsskrift*, 28(1), 20–34.
- Eriksen, T. H. (2004). *Røtter og føtter – identitet i en omskiftelig tid*. Aschehoug.
- Faist, T., Fauser, M. & Reisenauer, E. (2013). *Transnational migration*. Polity Press.
- Fincham, B., McGuinness, M. & Murray, L. (2010). *Mobile methodologies*. Ashgate.
- Forente nasjoner. (2017). *International migration report 2017. Highlights*. Department of Economic and Social Affairs, United Nations. <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html>
- Foss, O., Salomon, R., Stordahl, E. & Østby, L. (1974). Flyttemotivundersøkelsen 1972. Teori og metode. Arbeidsnotat (Rapport nr. 2 IO 74/43). Statistisk sentralbyrå.
- Fresnoza-Flot, A. & Shinozaki, K. (2017). Transnational perspectives on intersecting experiences: Gender, social class and generation among Southeast Asian migrants and their families. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(6), 867–884. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2016.1274001>
- Friberg, J. H. & Midtbøen, A. H. (2017). Innvandrernes etterkommere: Teoretiske og komparative perspektiver. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(1), 5–14. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-01-01>
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Polity Press.
- Goldthorpe, J. H., Llewellyn, C. & Payne, C. (1980). *Social mobility and class structure in modern Britain*. Clarendon Press.
- Grimsrud, G. M. & Aure, M. (2013). *Tilflytting for enhver pris? En studie av tilflyttingsarbeid i norske distriktkommuner* (ideas2evidence rapport 4/2013). <https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2013/06/tilflytting-for-en-hver-pris.pdf>
- Grimsrud, G. M. & Båtevik, F. O. (2016). Velkommen til bygda? Tilflyttingsarbeidets tvetydighet. I M. Villa & M. S. Haugen (Red.), *Lokalsamfunn* (s. 283–302). Cappelen Damm Akademisk.

- Gulbrandsen, F., Kulasingam, S., Molstad, C. S. & Steinkellner, A. (2021). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldres fordeling på kommunenivå* (SSB-rapport 2021/8). <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-og-norskfodte-med-innvandrerforeldres-fordeling-pa-kommuneniva>
- Gustafson, P. (2014). Place attachment in an age of mobility. I L. Manzo & P. Devine-Wright (Red.), *Place attachment: Advances in theory, methods and applications* (s. 37–48). Routledge.
- Hackl, A., Schwarz, J. S., Gutekunst, M. & Leoncini, S. (2016). Bounded mobilities: An introduction. I M. Gutekunst, A. Hackl, S. Leoncini, J. S. Schwarz & I. Götz (Red.), *Bounded mobilities. Ethnographic perspectives on social hierarchies and global inequalities* (s. 19–34). Transcript Verlag.
- Halfacree, K. (2012). Heterolocal identities? Counter-urbanisation, second homes, and rural consumption in the era of mobilities. *Population, Space and Place*, 18(2), 209–224. <https://doi.org/10.1002/psp.665>
- Hall, C. M. (2003, 30. juni–5. juli). *Tourism and temporary mobility: Circulation, diaspora, migration, nomadism, sojourning, travel, transport and home* [Paperpresentasjon]. International Academy for the Study of Tourism Conference, Savonlinna, Finland.
- Hall, C. M. (2005). Reconsidering the geography of tourism and contemporary mobility. *Geographical Research*, 43(2), 125–139. <https://doi.org/10.1111/j.1745-5871.2005.00308.x>
- Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity. An inquiry of the origins of cultural change*. Blackwell.
- Hastrup, K. & Olwig, K. F. (Red.). (1997). *Siting culture: The shifting anthropological object*. Routledge.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2023, 3. januar). *Om bosetting av ukrainske flyktninger i kommunene*. <https://www.imdi.no/ukraina/informasjon-til-kommunene-om-bosetting-av-ukrainske-flyktninger/>
- King, R. & Skeldon, R. (2010). «Mind the gap!» Integrating approaches to internal and international migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1619–1646. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489380>
- Lundholm, E. (2007). *New motives for migration? On interregional mobility in the Nordic context* [Doktorgradsavhandling, Umeå universitet]. DiVA. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-1421>
- Manger, L. (2019). Utfordrar tidlegare tiders fokus på det stadfaste [Anmeldelse av boka *Movement and connectivity. Configurations of belonging*, av J. K. Simonsen, K. Larsen & A. I. Engebriksen (Red.)]. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 30(2), 165–169. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2019-02-06>
- Massey, D. (1993). Questions of locality. *Geography*, 78(2), 142–149.
- Massey, D. (2005). *For space*. Sage.

- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J. E. (1998). *Worlds in motion: Understanding international migration at the end of the millennium*. Clarendon Press.
- McCollum, D. & Trevena, P. (2021). Protracted precarities: The residential mobilities of Poles in Scotland. *Population, Space and Place*, 27(4). <https://doi.org/10.1002/psp.2438>
- McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg galaxy: The making of typographic man*. University of Toronto Press.
- Midtbøen, A. H. (2017). Innvandringshistorie som faghistorie: Kontroverser i norsk migrasjonsforskning. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 34(2), 130–149. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2017-02-03>
- Mårdalen, I. (2019, 28. oktober). *Her er kommunene vi flytter fra og til*. Forskning.no. <https://forskning.no/demografi-samfunnsgeografi-samfunnskunnskap/nordmenn-pa-flyttefot-her-er-kommunene-vi-flytter-fra-og-til/1577827>
- NOU 2022: 18. (2018). *Mellom mobilitet og migrasjon. Arbeidsinnvandreres integrering i norsk arbeids- og samfunnsliv*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-18/id2950726/>
- Odden, G. (2018). *Internasjonal migrasjon. En samfunnsvitenskapelig innføring*. Fagbokforlaget.
- Oliver, C. & O'Reilly, K. (2010). A Bourdieusian analysis of class and migration: Habitus and the individualizing process. *Sociology*, 44(1), 49–66. <https://doi.org/10.1177/0038038509351627>
- O'Reilly, K. & Scott, S. (2022). Harvest work, migration, and the structured phenomenology of time. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2116565>
- Orderud, G. I. & Onsager, K. (1998). Flytting – mønstre og årsaker. En kunnskapsoversikt (Prosjektrapport 1998:6). Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Przybyszewska, A. (2020). *Downward professional mobility among Poles working and living in Norway* [Doktorgradsavhandling, Nord universitet]. Nord Open. <https://hdl.handle.net/11250/2998679>
- Rosa, H. (2015). *Social acceleration. A new theory of modernity*. Columbia University Press.
- Rye, J. F. (2011a). Conflicts and contestations. Rural populations' perspectives on the second homes phenomenon. *Journal of Rural Studies*, 27(3), 263–274. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2011.03.005>
- Rye, J. F. (2011b). Youth migration, rurality and class: a Bourdieusian approach. *European Urban and Regional Studies*, 18(2), 170–183. <https://doi.org/10.1177/0969776410390747>
- Rye, J. F. (2012). En egalitær norsk hyttetradisjon? *Utmark – tidsskrift for utmarksforskning*, (2). https://utmark.org/portals/utmark/utmark_old/utgivelser/pub/2012-2/Rye_Utmark_2_2012.html

- Rye, J. F. (2019). Transnational spaces of class: International migrants' multilocal, inconsistent and instable class positions. *Current Sociology*, 67(1), 27–46. <https://doi.org/10.1177/0011392118793676>
- Rye, J. F. & O'Reilly, K. (Red.). (2020). *International labour migration to Europe's rural regions*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003022367>
- Salazar, N. B. (2017). Key figures of mobility: an introduction. *Social Anthropology*, 25(1), 5–12. <https://doi.org/10.1111/1469-8676.12393>
- Sandnes, K. & Hamre, M. (2022, 12. april). *Ukrainske flyktninger får gratis buss: – Vi må ikke forskjellsbehandle*. NRK. <https://www.nrk.no/sorlandet/1.15931238>
- Schiller, N. G. & Salazar, N. B. (2013). Regimes of mobility across the globe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(2), 183–200. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.723253>
- Scott, S. (2019). New middle-class labor migrants. I S. Ratuva (Red.), *Palgrave handbook of ethnicity* (s. 1729–1748). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2898-5_95
- Shamir, R. (2005). Without borders? Notes on globalization as a mobility regime. *Sociological Theory*, 23(2), 197–217. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2751.2005.00250.x>
- Sheller, M. (2013). Sociology after the mobilities turn. I P. Adey, D. Bissell, K. Hannam, P. Merriman & M. Sheller (Red.), *The Routledge handbook of mobilities* (s. 45–54). <https://doi.org/10.4324/9781315857572.ch3>
- Sheller, M. & Urry, J. (2006). The new mobilities paradigm. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 38(2), 63–94. <https://doi.org/10.1068/a37268>
- Simonsen, J. K., Larsen, K. & Engebrigtsen, A. I. (Red.). (2018). *Movement and connectivity. Configurations of belonging*. Peter Lang Verlag.
- Statistisk sentralbyrå. (2022). *Nasjonale befolkningsframskrivinger*. <https://www.ssb.no/befolkning/befolkningsframskrivinger/statistikk/nasjonale-befolkningsframskrivinger>
- Stachowski, J. (2021). *To be or to belong? Processes of (g)localised integration among Polish migrants in rural Norway* [Doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open. <https://hdl.handle.net/11250/2978594>
- Steinkellner, A. (2020). *Nesten 15 prosent er innvandrere*. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/nesten-15-prosent-er-innvandrere>
- Sørli, K., Aure, M. & Langset, B. (2012). *Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende? Bo- og flyttemotiver de første årene på 2000-tallet* (NIBR-rapport 2012:22). <https://hdl.handle.net/20.500.12199/5515>
- Tjørhom, V., Lekand, A. & Dalaker, S. (2021, 12. april). *Innvandring har berga folketalet på bygda. Men no er det bråstopp*. NRK. <https://www.nrk.no/norge/1.15408070>

- Urry, J. (2002, april). *Mobility and connections*. Department of Sociology, Lancaster University. <https://ville-en-mouvement.pagesperso-orange.fr/telechargement/040602/mobility.pdf>
- Urry, J. (2007). *Mobilities*. Polity Press.
- van Hear, N. (2014). Reconsidering migration and class. *International Migration Review*, 48(1), 100–121. <https://doi.org/10.1111/imre.12139>
- Wimmer, A. & Schiller, N. G. (2002). Methodological nationalism and beyond: Nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, 2(4), 301–334. <https://doi.org/10.1111/1471-0374.00043>
- Wimmer, A. & Schiller, N. G. (2003). Methodological nationalism, the social sciences, and the study of migration: An essay in historical epistemology. *International Migration Review*, 37(3), 576–610. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00151.x>
- Wright, E. O. (1994). *Interrogating inequality. Essays on class analysis, socialism and marxism*. Verso Books.
- Österlund-Pötzsch, S. (2022). Att gå för långt? Genre som metod för att studera rörelsemönster. *Tidsskrift för kulturforskning*, 21(1), 15–30. <https://ojs.novus.no/index.php/TFK/article/view/2090/2060>